

‘Rijkdom voegt boven
een bepaalde grens
niks toe.’

‘Stel een grens aan extreme rijkdom’

TEKST EDUARD SLOOT BEELD LEONARD WALPOT

Extreme rijkdom is moreel verwerpelijk en daarom moeten overheden een grens stellen aan hoeveel mensen maximaal mogen bezitten.

Dat concludeert politiek filosoof Dick Timmer in zijn proefschrift.

‘Ook in de Bijbel worden grenzen aan rijkdom gesteld.’

Sommigen zien in zijn voorstel om extreme rijkdom aan banden te leggen een vorm van socialisme of zelfs communisme. ‘Ik weet dat mensen dat zeggen, maar ik voel me daar niet door aangesproken’, zegt politiek filosoof Dick Timmer van de Universiteit Utrecht lachend. ‘Dan zou ik willen dat iedereen evenveel heeft. Maar ik ben niet tegen verschillen.’

Wel vindt hij de verschillen tussen arm en rijk niet langer te rechtvaardigen. ‘Anderhalf jaar geleden maakte ik tijdens een lezing nog de grap dat het vermogen van toenmalig Amazon-baas Jeff Bezos van 112 miljard afhankelijk van of je ’s ochtend of ’s avonds kijkt een miljard meer of minder kan zijn. Sindsdien is zijn vermogen enorm gestegen, naar 200 miljard dollar. Dat zie je over de hele linie bij miljardairs op aarde. Terwijl het aantal extreme armen in de wereld, onder meer door de coronacrisis en regionale conflicten, naar verwachting stijgt tot boven de 800 miljoen mensen.’

De politiek filosoof promoveerde vorige week aan de Universiteit Utrecht op een onderzoek naar de argumenten voor een grens aan rijkdom. Hij treedt daarmee verder in het spoor van de Franse econoom Thomas Piketty die de groeiende vermogensongelijkheid in de wereld aan de kaak stelde en pleitte voor een mondiale vermogensbelasting. Timmer gaat nog een stap verder en pleit voor een maximale grens voor rijkdom. ‘Het is een radicaal idee. Maar er zijn moreel goede redenen voor.’

Wat zijn die redenen precies?

‘Het pleidooi om extreme rijkdom te beperken komt oorspronkelijk van mijn promotor Ingrid Robeyns (hoogleraar ethiek van instituties, red.). Dat heb ik in mijn proefschrift verder uitgewerkt. Extreme rijkdom is een probleem, omdat het politieke gelijkheid in de weg staat. Rijken kunnen vanwege hun vermogen politieke invloed kopen. Bij de laatste Tweede Kamerverkiezingen zag je bijvoorbeeld dat een techmiljardair ruim een miljoen euro doneerde aan D66 en de Partij voor de Dieren om het klimaatprobleem nog meer op de kaart te zetten. Daarnaast verdraagt extreme rijkdom zich niet met armoede in de wereld. Rijkdom voegt boven een bepaald bedrag niks toe aan het leven van rijken, terwijl je dat geld ook kunt gebruiken voor de opvang van dak- en thuislozen of voor publieke voorzieningen zoals zorg en onderwijs. Moreel gezien ligt er dus een bewijslast waarom nóg meer rijkdom en een nóg grotere claim op de economische koek te rechtvaardigen is, terwijl er tegelijk grote armoede is. Het klimaatprobleem, wat veel kost om aan te pakken, legt nog een extra plicht bij de superrijken.’

Wilt u de rijken verplichten tot meer solidariteit, of vindt u het ook onterecht dat zij zo veel verdienen?

‘Allebei. De morele basis voor topsalarissen is bijvoorbeeld flinterdun. Jeroen van der Veer zei over de loonsverhoging

van ING-baas Ralph Hamers dat hij Champions League is, maar Eredivisie betaald kreeg. Het kan zijn dat Hamers veel verdient omdat hij heel hard werkt en veel talent heeft, maar er komt een punt waar dat ophoudt. Je kunt niet zeggen dat een topman die tweehonderd keer meer verdient dan een gewone werknemer ook tweehonderd keer harder werkt en tweehonderd keer meer talent heeft. In de praktijk wordt vaak gekeken naar wat andere topmannen verdienen. Maar dat heeft als effect dat iedereen steeds meer geld wil. Dat heeft niets te maken met verdienste in morele zin: als elders in de wereld de nood hoog is, kan dát maatschappelijk gezien zwaarder wegen en is er reden voor de overheid om extreme rijkdom te beperken. Hoe rijker iemand is, hoe groter de kans dat die rijkdom moreel niet gerechtvaardigd is.’

U bent kritisch over Jeff Bezos en andere miljardairs die elkaar proberen te overtreffen met hun ruimteprojecten. Moet wat u betreft ook Bill Gates, die zijn miljarden gebruikt om ziektes in Afrika te bestrijden, vermogen inleveren?

‘Ja. Je moet geen onderscheid maken tussen miljardairs. De een gaat beter om met zijn geld dan de ander, maar de vraag is of je mensen in een positie wilt brengen dat ze zo veel invloed hebben. Het is gevaarlijk dat hulporganisaties afhankelijk worden van geld waar geen democratische controle op plaatsvindt. Dat is geen aanklacht tegen Bill Gates, maar dat gaat over de vraag hoe je de samenleving wilt vormgeven en wie daarover moet kunnen meepraten.’

Hoe groot is het probleem in Nederland?

‘De inkomens zijn hier nog relatief gelijk verdeeld. Ons echte probleem is de vermogensongelijkheid. Volgens het CBS bezit de 1 procent rijksten 27 procent van het private vermogen. Dat zijn de echte superrijken van Nederland.’

Hoe rijk mag iemand zijn wat u betreft?

‘Dat is de *million dollar question*. Daar geef ik in mijn proefschrift geen antwoord op. Dat is een maatschappelijke en politieke vraag. In een Nederlands onderzoek zei twee derde van de mensen dat een half miljoen spaargeld, een villa, een vakantiehuis, twee auto’s en een aantal keer per jaar op vakantie genoeg is. Dat komt overeen met een vermogen van circa 2,2 miljoen. Alles daarboven voegt niks meer toe. Zo’n getal is input voor het debat over dit onderwerp. Als economen zeggen dat zo’n grens desastreus is voor de economie, omdat het initiatief smooit, dan moet de grens misschien hoger liggen. Alles wat daarboven zit, kan de overheid wegbelasten. Zo’n grens kan overigens per land verschillen, afhankelijk van de politieke en maatschappelijke opvattingen. In een Engels onderzoek noemden burgers zeventig miljoen pond als grens.’ ▶

Zullen de rijken zo'n grens niet simpelweg omzeilen?

'Ja, maar dat geldt voor alle maatregelen die je neemt om te herverdelen. Daar moet je dus van tevoren op inspelen. Maar daar hebben andere mensen meer verstand van dan ik. Een belasting gaat de armoede in de wereld misschien niet oplossen. Maar als het helpt, is dat een goede reden om het te doen.'

U hebt ook theologie gestudeerd. Hoe wordt in de Bijbel gesproken over rijkdom?

'Rijkdom wordt in de Bijbel niet afgekeurd. Salomo werd gezegend met wijsheid en rijkdom. Het nastreven van rijkdom wordt echter niet positief beoordeeld. In sommige teksten wordt kritisch gesproken over de veelvraten van deze wereld. Rijkdom gaat in de Bijbel gepaard met grote verantwoordelijkheid en de oproep niet hebzuchtig te zijn. Tegelijk wijzen andere uitleggers erop dat Jezus eenvoud predikte en mensen opriep geld aan de armen te geven. Dat staat op gespannen voet met elkaar. Overigens is de extreme rijkdom van nu niet te vergelijken met de rijkdom in de Bijbel. Het vermogen van Jeff Bezos is vele malen groter dan dat van rijken in de Bijbel.'

Zijn er bijbelse argumenten om rijkdom in te perken?

'Zeker zijn die er. Er staat nergens in de Bijbel: je mag niet meer dan zo veel centjes hebben. Tegelijk wordt in Leviticus gesproken over een Jubeljaar, waarin de oorspronkelijke eigenaren naar hun grond terugkeren. Daarin zit een sterk herverdelend mechanisme. Het zorgt ervoor dat in de behoeften van kwetsbaren wordt voorzien, en daarin zit ook de gedachte dat iedereen een zekere mate van zelfstandigheid nodig heeft om vrij te zijn.'

af of het niet een utopische theorie is. Ik merk dat mensen er- gens toch het idee hebben dat mensen altijd meer zouden moeten kunnen hebben of verdienen. Met name in Amerika leeft sterk het idee dat je rijk mag zijn als je dat in een vrije economie hebt verdiend. Maar mijn stelling is juist dat het hebben van veel rijkdom ook een morele bewijslast met zich meebrengt.'

Wat vindt u zelf het beste argument tegen uw pleidooi voor een grens aan rijkdom?

'De mogelijke negatieve economische consequenties. Bijvoorbeeld dat mensen zich minder inzetten. Het kan in de praktijk onhaalbaar zijn, ook al zijn er moreel goede redenen voor. Daarom moet er vanuit verschillende expertises naar gekeken worden. Maar duidelijk is wel dat we iets met extreme rijkdom moeten. Een kleinere stap om rijkdom in te perken is het belastingstelsel nog progressiever maken. Of het verhogen van de erfbelasting, waardoor je de ongelijkheid over generaties tegengaat.'

In de politiek klinken weinig pleidooien om een harde grens te stellen aan rijkdom. Ziet u het er ooit van komen?

'Er is discussie over de erfbelasting, maar politieke partijen zijn terughoudend. Tijdens Prinsjesdag en de Algemene Politieke Beschouwingen deze week is de vermogensongelijkheid bijvoorbeeld weinig ter sprake gekomen. Er is wel maatschappelijk debat over extreme rijkdom. Bij de ruimterace van Jeff Bezos met andere miljardairs hoorde je mensen vaak zeggen: moeten we dit wel willen? Maar dat omzetten in concrete maatregelen, is nog wel een hele strijd.' ◀

'Ik kijk naar wat in de samenleving een eerlijke verdeling van de koek is.'

Een groep jonge economen kwam dit voorjaar met het voorstel voor een balkenendenorm in het bedrijfsleven. De top zou niet meer moeten verdienen dan tien keer het salaris van de laagst betaalde. Hoe kijkt u daarnaar?

'Dat zou een goede stap zijn. Zo'n verhouding maakt duidelijk dat iedereen een bijdrage levert in een organisatie. De Griekse filosoof Plato had het daar al over en vond dat de rijkste klasse maximaal vier keer zo veel mag verdienen. Dit voorstel is echter geen oplossing voor het grote verschil in vermogen in Nederland. Daar zit de echte ongelijkheid. Er zitten wel grootverdieners tussen die rijken, maar het zijn met name grote investeerders of mensen die hun vermogen hebben geërfd. Zij hebben de meeste economische slagkracht en de politieke invloed.'

Sommigen vinden het zwaarder belasten van rijken een vorm van jaloezie.

'Dat hoor je inderdaad vaak. Dat argument laat precies de spanning zien tussen hoe je als individu je leven leidt en wat je in een samenleving aan elkaar verschuldigd bent. Ik kijk naar wat in de samenleving een eerlijke verdeling van de koek is. Soms is het verwijt van jaloezie ook een dooddoener. Er zijn veel mensen die zich oprecht zorgen maken over de sociale ongelijkheid in Nederland. Als er geen sprake zou zijn van armoede en geen sprake van politieke invloed, zou ik niet voor een rijkdomsgrens zijn. Maar dat is een theoretische situatie.'

Neemt het draagvlak voor grenzen aan rijkdom toe?

'De discussie erover is wel toegenomen. Toen banken tijdens de financiële crisis overeind werden gehouden en alsnog enorme salarissen betaalden, groeide het maatschappelijk debat. Maar bij collega's hoor ik ook veel scepsis. Zij vragen zich

FAIR LIMITS

Dick Timmer (28) studeerde tussen 2011 en 2017 filosofie, religiestudies en theologie aan de Universiteit Utrecht, Vrije Universiteit Amsterdam en Protestantse Theologische Universiteit. Hij maakt deel uit van de onderzoeksgroep Fair Limits van de Universiteit Utrecht. Die afdeling doet onderzoek naar het stellen van grenzen aan rijkdom. Hiernaast is hij actief bij het filosofische internetblog Bij Nader Inzien. In oktober gaat Timmer aan de slag als universitair docent politieke filosofie aan de Technische Universiteit Dortmund. Timmer woont met zijn partner Mariëlle en twee kinderen in Gouda.